

Miten kirjoittaa muiden elämästä?

Maarit Leskelä-Kärki:

Toisten elämät – Kirjoituksia elämäkerroista.

Avain 2017. 272 s. ISBN 978-952-304-124-0.

Dosentti, yliopistonlehtori Maarit Leskelä-Kärki on usein pohtinut oivaltavasti sekä menneisyyden ihmisten elämiä että elämäkerran kirjoittamiseen liittyviä haasteita. Teoksessaan *Toisten elämät* hän esittää sekä kokoavia havaintoja elämäkertojen lajeista että tapausanalyysyjä ihmiselämän esittämisestä.

Kirjan fokus on elämäkerroissa ja sen tulkintakehys ankkuroituu paitsi elämäkertatutkimukseen myös laajempaan elämäntarinallisuutta korostavaan tutkimusperinteeseen, johon usein viitataan käsitteellä *life-writing*. Teoksen päähuomio on elämäkertateoksissa, mutta Leskelä-Kärki kirjoittaa myös kaunokirjallisuuden ja elokuvien elämäkertatulkinnoista. Nämä teemat myös lomittuvat, kun kirjassa käsitellään esimerkiksi Aino Kallaksen elämää kirjailijana ja elämäkertojen kirjoittajana.

Elämäkertojen kirjoittamiseen liittyy monia haasteita. Yhtäältä haasteet liittyvät lähdeaineistoon: mitä

voidaan tietää, mitä jää katveeseen? Toisaalta ongelmia liittyy toisen ihmisen elämän esittämiseen: mitä asioita tulee painottaa, miten tehdä oikeutta ihmiselle, jota kuvaa? Mikä merkitys antaa aikakaudelle, jota yksilö osittain edustaa? Kun huomio kohdistuu yksittäisen ihmisen elämäntulkintaan, toiveisiin ja tavoitteisiin, monet historiantutkimukseen ja tulkintaan liittyvät ongelmat nousevat ikään kuin korostetusti ja konkreettisesti näkyviin.

Maarit Leskelä-Kärki muistuttaa toistuvasti siitä, että tulkitsijan oma elämä ja tulkinta kietoutuvat osaksi elämäkertateosta. Teoksen nimikin on muistutus kertojan ja kuvattavan monimutkaisesta suhteesta, sillä se muistuttaa elokuvasta *Muiden elämä* (Das Leben der Anderen, 2006). Elokuvasssa Stasin edustaja ensin vakoolee epäilyttävää kirjailijaa, päätyy sitten peittelemään tämän toimia sepitetyn raportein, ja lopuksi päätyy hahmoksi kirjailijan uuteen teokseen.

Leskelä-Kärki kirjoittaa muun muassa viime vuosikymmenen elämäkertakirjailijoista kuten Tyyni Tuuliosista ja Helmi Krohnista ja osoittaa esimerkein, millaisia valintoja he tekivät, kun he laativat vaikkapa pohjoismaisten kirjailijoiden elämäkertoja. Mitä kertoa merkittävien kirjailijoiden yksityiselämän pettymyksistä, julkaistako repiviä kirjeitä tai tuodako esiin vielä elossa olevien ihmisten ristiriitoja?

Toisten elämät tuo erinomaisesti esiin erään suomalaisen elämäkertakirjoittamisen jatkumon, jota yleisesityksissä ei mitenkään liikaa käsitellä: 1800-luvun alkupuolelta lähtien naiskirjoittajat ovat kirjoittaneet tulkintoja menneisyyden ihmisistä ja olleet muotoilemassa elämäkerran kirjoittamisen tapoja. Kirjoittajat ovat usein liikkuneet puolitaitain kaunokirjallisuudessa ilmaisussa, joka Sara Wacklinin ja Fredrika Runebergin aikoina olikin vielä varsin lähellä historiantutkimusta.

Monet Leskelä-Kärjen käsittelemät kirjoittajat kuten Helmi Krohn tai Tyyni Tuulio kirjoittivat sekä kaunokirjallisia teoksia että elämäkertoja. Nämä kirjoittajat pohjivat myös työssään samanlaisia kysymyksiä, joita viime vuosikymmenten *life writing* -näkökulma on nostanut esiin. *Toisten elämät* tuo arvokkaalla tavalla esiin varsin pitkän kirjoittamisen perinteen, ja lukijan mieleen nousee myönteisessä mielessä häiritsevä kysymys, miksi emme useammin kuule puhuttavan tästä varsin pitkästä perinteestä.

Toisten elämät seuraa viime vuosikymmenille tyypillistä tapaa lähestyä historiantutkimuksen menetelmiä

ja lähtökohtia: kysymykset ankkuroituvat usein tutkijan omiin aineistoihin ja tutkimushavaintoihin. Tämä on yhtäältä hyvä asia, koska se tuo tutkimusprosessin lähelle ja konkretisoi ongelmia ja tulkintahaasteita. Leskelä-Kärjen analyttiset esimerkit Tuulion ja Krohnin hienotunteisista valinnoista pureutuvat avainlähteisiin, ja näin lukija saa eteensä selkeän esimerkin siitä, mitä elämäkertakirjailijan työ on. Toisaalta esimerkkianalysit kaipaivat usein rinnalleen lisää keskustelua näkökulman yleistettävyydestä ja monikäyttöisyydestä.

Leskelä-Kärki toteaa, että elämäkerran kirjoittaja joutuu väistämättä pohtimaan itseään ja vastuutaan kirjoittajana. Varmasti useimmat kirjoittajat jonkin verran miettivätkin omaa rooliaan ja tulkintajansa oikeutusta. Luin kuitenkin *Toisten elämien* rinnalla ulkomaista, perinteistä kuningaselämäkertaa, jonka kirjoittajaa tietämisen rajat eivät juuri vaivanneet. Suoraviivaisen, kaikkietävän elämäkertakirjoittajan tyyli asettui jyrkään kontrastiin Leskelä-Kärjen eettisen pohdiskelun ja dialogin etsimisen kanssa.

Jatkavtko lineaariset kuuluisuus-elämäkerrat omaa elämänsä ilman, että refleктоiva, dialogiin kutsuva *life writing* koskettaa niitä? Kansainvälisessä keskustelussa *life writing* on koettu jopa uhaksi lineaariselle historialliselle biografialle, mutta tällainen vastakkainasettelu tuntuu omituiselta. Sen sijaan olisi kiinnostava miettiä, millaista olisi useammin kirjoittaja tai lukea valtiomieselämäkertaa tai ”julkisielämäkertaa”, jossa olisivat läsnä Leskelä-Kärjen keskeiset huomiot: että jokainen tulkinta jää vajaaksi ja että elämäkerran kirjoittajalla on suuri vastuu sekä lukijoilleen että erityisesti henkilölle, jonka elämää kuvaa?

Mitä olisi tehtävä, jotta erilaiset elämäkertakirjallisuuden lajit kohtaisivat toisensa useammin – sillä kohtaamisesta varmasti olisivat kaikille hyödyksi? Tämä ei ole Leskelä-Kärjen pääkysymys, mutta *Toisten elämät* toimii tällaisen pohdiskelun tukena esimerkiksi opetuksessa ja tutkimuksessa.

Lukiessa herää toive, että jatkossa voitaisiin käydä lisää keskustelua elämäkertatutkimuksen menetelmien yleisestä käytöstä niin, että biografioiden eri lajit kohtaisivat toisensa. Leskelä-Kärjen teosta on helppo suositella kenelle tahansa henkilöhistoriaa tutkivalle ja kirjoittavalle. Opinnäytetöiden tekijät ovat jo ehtineet kiitellä tätä teosta, joka pohtii herkkävireisesti sekä eletyn elämän ainutlaatuisuutta ja aikasidonnaisuutta että yksilöllisen elämän kertomista ja muistamista.

Anu Lahtinen, dosentti, FT
Helsingin yliopisto